

Nýársrøða lögmanns 1972

Í nýársrøðu síni í útvarpinum gamlaárskvöld, segði lögmaður m.a.:

Hvar standa vit?

Góðu landsmenn!

Mong av okkum spyrja við árslok: »Hvat goymist okkum og gera upp: »Hvar standa vit«.

Torført at meta um, hvat okkum goymist, tí hetta byggir á so mangar umstøður innlendis hjá okkum eins og hjá grannum okkara, ja í stóran mun á alheimsviðurskipti. Tó er uppgáva okkara — og serliga politikkaranna — á hvørjum degi at royna at gera so neyva meting um hetta sum gjørligt og hartil royna at ávirka viðurskiptini soleiðis, at tað er mest tjóðarbeiði mentunarlaga og sosialt, sum framtíðin goymir.

Røktin av hesi uppgávu krevur eisini avgjörda meining og meting um, hvar vit standa. At henda er ymisk hjá tí einstaka er náttúrligt og beint, og at hon er ymisk, alt eftir hvat og hvønn vit sammeta við, er sjálvandi.

Men vit kunnu væl øll fróast yvir, at tað er kapping millum hesar ymsu meiningar og metingar og úrslitið av teirri avbrýning, hesar geva hvørji aðrari, sum skapa fortreytirnar fyri øllum virksemi og lívi á hesum øygjum.

Utan slíka brýning og meiningatvívling stýrdi hetta samfelag óivað inn í eina einoygda og gelda tilveru, har fyrirkastsemi, hugsjónir og skapandi vilji stirnadi í trongum karmi.

Tað er væl ongín av okkum, sum í dag er fullnøgdur við tey úrslit røktin eru ella tað stóði, vit í dag stóða á, okkum øllum stendur greitt, at rúgván av óloystum spurningum er mikil í vávi, og at tað skal skipast so fyrri, at hesir verða loystir í komandi tíð. Tó eiga hvørt einstakt av okkum at gleðast yvir, at orkan til at loysa hesar mennist dag frá degi, og at ein partur av orsøkini til, at rúgván ikki minskar munandi, er at fyrisetningurin við øktari orku verður settur stórri og stórri ár undan ári.

Tá vit ofta hava hug at knarra, og summir alsamt ríkjá, at illa gongst í Føroyum, kann tað viðhvørt vera forvitnislígt at lita at sínum egna samfelag við annara eygum. Menn úr Hebridunum — Suður øygjunum, sum fedrar okkara nevndu ter — vóru her at forvitnast um, hvussu vit baldust á norðuratlantisku útskerunum, har veðurlagið er knappliga so lýtt og hjá teim. Har tilverubardagin kanska var knappliga so mjúkur. Vit fræita nú, at frásøgn teirra heimafturkomnir er, at teir eru bilsnir yvir úrslitini, feroyingar hava røkkid á nærum øllum økjum, og siga teir seg kunna læra av feroyingum á flestu av hesum. Serliga er tað stýrslag okkara, teir hovdu hug at kanna, og er ikki sørt, at teir vildu geva hesi skipan ein part av heidr-

inum fyrri tey eftir teirra meting stóru framstigi. Hetta er rættliga hugvekjandi hjá okkum, nú verandi karmurin um okkara politiska liv — heima-stýrslagin — gongur á fimm-ogtjúgunda ári. Vit kunnu so framvegis telvast um, hvørt økt velferð og meira av arbeiði fyrri feroyskar hendur hevdi verið úrslitið av einum karmi óðrvis smíðaðum.

Eg skal ikki gera orð hesar ensku suðuroyinga til míni, men heldur ikki dylja, at tað er hugsan mín, at her henda alsamt framstig, og at serliga seinastu árin hevur gingið væl, og er meira loyst úr lagdi, enn vit hugsadu um fyrri fáum árum síðani. Tó er framvegis beint og neyðugt at knarra um viðurskiptini, sum eru avlagði og at ríkjá um slíkt, ið framvegis verður liggjandi á láni.

Økt útflutningsvirði

Fyri í tølum at lýsa eitt sindur um gongdina í brátt farna ári skal nevast, at útflutningsvirðið øktist við 12—14 % um og kemur at liggja um 315 mill. kr. mótegis 278 mill. kr. í 1971 og 251 mill. kr. í 1970. Virðið av vörum á goymslu er aftur í ár óvanliga stórt, men tó 6½ kr. minni enn í fjør. Tað er í ár uppgjørt til 31 mill. kr., og er tað serliga saltfiskur, flok og saltsild á goymslunum liggja.

Samlaða veiðunøgðin í 1972 er heldur slakari enn í fjør, men íggura hon um 200.000 tons imóti 207.000 tons um í 1971. Viðmerkjast skal tó, at tá øll skjól um stutta tíð eru komnir hageildini í hendi, kunnu gevast neyvari töl, og er tí ikki óvist, at samlaða veiðan liggur á hædd við hana í 1971.

Nú viðurskiptini broytast so munandi og so skjótt hvat fiskirettindum og møguleikum viðvikur, er serliga umráðandi at fáa til vega hagtöl, sum nágreiniliga siga frá, hvar ter ávisu mongdirlinar eru veiddar, og er tað vón landsstýrisins, at tað verður tikið væl undir við teim tiltøkum — t. d. við nýggi um lognbókum — gjørd eru til tess at tryggja nágreiniligi töl. Fjá vit ikki henda stuðul frá veiðumønnum, skipum og virkjum, standa vit veikari í teirri tælvng, sum fer fram og skal fara fram, um veiðurettindi bæði her nærhendis og á fjarleiðum.

Av veiðutølum og útflutningsløgum framgongur, at í 1972 hevur framvegis verið ein prívokstur á summum fiskavörum, men at hesin, sum árið er liðið, er slakari enn framanundan, og fara prívínir í 1973 kanska at verða stabiliserandi, men betri metingar um hetta hvønn vörubólk sær kann fiskasølustjórin, sum eisini ger upp í hesi sending, óivað gera.

Peningarfráfarleikin, sum

tann stóri útflutningsvøksturin seinnu árin so væl sum tann óvanliga stóra ígongdsetingin av íleggjararbeiðum frá almennari og privatari síðu, hava borið við sær, hon dregur eisini trupulleikar inn á okkum. Trupulleikar við javnváginum bæði innlendis og mótegis øðrum. Enn ógvuliga skjótt vaksandi innflutningur av vörum bæði til nýtslu og íleggjarar er ein av fylgjum, og her hesin innflutningurin við sær allan tann prívokstur, sum øðrum hevur verið fyrri seinnu árin. Ein onnur avleiðing figgarliga sæð er, at í ávisum økjum av landinum verða skaptir møguleikar fyrri fremja so nógv av tí, sum ynski hava verið frammi um, at talan verður um, at neyðug produktiv framleiðsla ikki stendur so frammalaga í myndini, sum ætlað var. Hesum javnvágstrupulleikumugu vit basa. soleiðis at umstígingin av góðu tíðnum verður slík, at ein konsolidering imóti afturstigum verður framd. Tað er sjálvandi avmarkað, hvat gerast kann frá feroyskari síðu, tí í ongum landi er búskapurin so tengdur at prívívoksturnum ella konjunkturinum uttanlands sum í Føroyum, men tey tryggjartiløk, vit sjálvir kunnu gera, skulu sjálvandi gerast.

Allar hendingar á teim ymsu almennu økjum ber ikki til at nevna, men skal eg nerta við ymiskt.

Stórar úthyggingar

At stór úthygging fer fram innan samferðsluokio við vegum, havnum og brún er kent, og at eisini innan produktiv vinnuna standa viðkanir og úthyggingar fyrri nær um allastaðni í landinum, samstundis sum skipatalið økist, er veruleiki. Tó eru her øki, har bakkost eisini hava verið. Vit mugu viðurkenna, at tí idnadi, sum so stórar vónir vóru knyttar at, skipasmiðjuidnaðurin, er mótgangur fyrri. Tað verður eitt tungt tak at endurreisa hann til eitt stóði, har bygging kann við vinningi, ella í hvussu er uttan tap. Tær kanningar, landsstýrið hevur gjørt, sýna tó, at hetta kann lata seg gera, um vilji er til tess frá øllum síðum, og landsstýrið hevur mælt til, at hetta tikið verður tikið. Tað, sum farið er, kemur ikki aftur, men tað er væl beint at sýna áráði til at byggja upp av nýggjum á tær royndir, nú eru gjordar. Hallið sum landskassin fyrri ein partur kemur at bera, trongir kanska um onkran møguleika, men virði kunnu vinnast aftur, um skilgøðug hugsanir á hesum øki kunnu setast fram á ein slíkan hátt, at tær fáa trúnaðar og tóðnaðar tankar at togná.

Í øllum hesum máli er tað ein glotti, at funnið er fram til skipaslag, sum sýnist sera vælegnað til okkara viðurskipti

nú viðurkennast má, at til at tryggja virkjum okkara javna tilførsu er eisini neyðugt við stórri skipum ætlaði til fiskiskaveiðu.

Eitt skaðskot royndist ein henda seinasta náttin í árinum telefonverki landsins. Hvussu stórir missurin er, kann ikki í lotuni sigast, men at stór virði skulu endurnýggjast og at talan verður um stórt tíðarspell við inntøkumissi av slíkari stødd, at tað fyrri úthyggingina kemur at vera ein kreppustøða, er vandi fyrri.

Sosialu viðurskiptini

Á sosiala økinum hendir nú tað, at allar sosialar pensjónir við gildi frá 1. oktober 1972 verða hekkjaðar við 15% um og lottingið hevur sum kunnugt hildið, at nú hevur samfelagið ráð til at veita teim vinnandi okta frítið. At vit liva í einum samfelag, sum ikki í stórri mun er merkt av íva um hvørt okta frítið kann nýtast gagnliga, kunnu vit so í sama viðfangi vera nøgd við, eins og vit kunnu vera nøgd við, at herviliga sóttin, sum herjað hevur aðrastaðni — nakotikusóttin — ikki veruliga er komin til okkara enn. Her hevur fjarstøða okkara so verið ein fyrimunur.

Í komandi ári vónar landsstýrið at fáa skipað fyrri, at veitingarnar við vannlukkuna verða munandi hekkjaðar, men hetta ber sjálvandi í sær hekkjandi gjöld til vanlukkutrygging.

Marknaðarviðurskiptini

Tveir teir mest brennandi spurningarnir hjá okkum í dag eru marknaðarviðurskiptini og rettidini til at veida.

Landsstýrið hevur verið og er av teirri áskoðan, at áðrenn endalig stóða verður tikið til marknaðarspurningin, er enn stórt arbeiði at gera viðvíkjandi at tryggja veiðurettidini á skilabesta hátt.

Danska stjórnin hevur jattað at royna at fáa samráðingar í lag við Breland og onnur lond, sum vinna við okkara strendur, og jattað okkum stuðul í hesum samráðingum, sum sjálvandi hava sum mið at fáa viðurkennig av, at okkara partur av tí, sum veitt verður uttanfyrri verandi 12 fjórðingamarkid, eiga at verða og skal verða øktur. Um slíkar samráðingar bera nakra leið, er sjálvandi ógjørligt at siga framanundan, heldur ikki kann nakað s'gast um háttin, sum halðið á hesari ogn okkara kann veitast okkum, men tað má undir øllum umstøðum vera beint hjá litlum landi at nýta samráðingarvegin sum fyrstu roynd.

Tíðiga seinasta vár kunngeirdi landsstýrið teimum lendum, sum áhuga hava fyrri tí, at eitt ávist tíðarskeið komandi var verður á avmarkaðum øki norðanfyrri Føroyar ríkin

Atli Dam

veida millum 12 og 16 við faststandandi reiðskapi, og skulu trolarar tí sýna hesum øki serligan ans. Tyskland og Island hava greitt svarað, at tað vilja teirra skipi gera, meðan Bretland einki svar hevur givið. Økið verður nú inngyrt við boyum, og skip verður leigað til at verða til hjálpar á staðnum. So verður forvitnislígt at siggja, hvussu leikur fer. Eydnast henda roynd, metir landsstýrið, at tað vil hava týðning bæði fyrri veiðu okkara og fyrri fiskastovnin.

Hesin stovnur er jú alsamt í vand á mongum leiðum, vit hava troyst, tað er tí avgerandi neyðugt framvegis at verða á varðhaldi og framvegis at luttaka í øllum samráðingum hesum viðvíkjandi.

Føroyar, sum aftaná okkara ættarlið, verður at eiga ættarlið, ið eisini vilja liva og tí mugu hava fiskivinnu sum álit, eiga at vera fyrsta landið, sum viðurkennir, at ikki batar at gera bart, og er tí ikki nógmikið hjá okkum at fráleggja okkum ábyrgd fyrri at bart verður gjørt. Vit mugu luttaka í avmarkingum, men berjast fyrri, at av tí, sum veitt verður, lutast okkum so mikið til, at fiskimenn framvegis kunnu hava útkomu av at veida við hógv. Samstundis má miðvíst strembast fyrri at finna hettir, sum kunnu veida av enn ótroystum stovnum. Her er í komandi ári ætlan landsstýrisins at nýta enn stórri orku í leitiningi.

Uttanríkisviðurskipti

Uttanríkisráðgjafi viðkoma okkara tjóð eins nógv og øðrum, í mongum fori sum nevnt meira, so hóast okkara rødd er veik sammett við stórveldanna, eiga vit at nýta hana, har hovi gevst.

Vit hava loyvi til at fróast við týsku tjóðini um, at samráðingar har hava borið slík úrslit, at ein veruligur linnir nú kenst í teirri kreppu, við skiftið millum bólkarnar í Eurupe hevur verið í alt síðan seinasta heimstardaga. Harafturimóti má tað harna, at árið 1972 við ghesiligastu ítróttarstevnu, sagan hevur sæð, gav hesi stevnu so ræðuligt punktum í blóði.

Syndarlaga úrslitið av óloystum politiskum spurningum í Miðeystri.

Føroyngurin so væl sum heimurin allar er skelkaður av, at gongdin í Vietnam-stríðnum tók heilt aðra leið, enn øll vónaðu og kendu seg ívaleys